Írta: Benedek Csaba
2011. december 27. kedd, 10:33 - Módosítás: 2016. december 31. szombat, 09:07

Regölés

A Dunántúl nyugati és déli területein, illetve Erdélyben udvarhelyi falvakban, a Hargita-alji községekben volt szokásban, a magyar nyelvterület többi részén ismeretlen.

A hazai kutatás sokat foglalkozott a regölés és a regösének kérdéseivel, mert abban finnugor kori réteget vélt felfedezni, valamint a téli napforduló megünneplésének pogány nyomait. Rajeczky Benjamin arra is felhívta a figyelmet, hogy különféle szokások megnevezéseként is szerepel a magyar nyelvterületen a regölés, remélés. Például Pásztón a lakodalom legvégén *„regélni mennek”*
, vagyis még egyet mulatni. Nógrád megyében, Nagybárkányban a farsangi mulatság befejezését jelenti a regélés. Hamvazószerdán mentek a legények
„regényi”
: tyúkot, kacsát loptak, eladták, és elmulatták a pénzt. Éger vidékén remélésnek nevezik az ugyancsak hamvazószerdai alakoskodást. Regélő hétfő volt a neve valamikor a vízkereszt utáni első hétfőnek. A XVI–XVII. századi kalendáriumokban fordul elő és a XVII–XVIII. századi céhszabályzatokban. E naphoz fűződhettek céhes ünnepek. Az elnevezések, szokások közti összefüggéseket azonban még nem tisztázta a kutatás.

A regös szó finnugor eredetű, a ***reg***-nek XI-XIII. században, de később is *"varázs, varázslás, varázslat"*
volt a jelentése. Bornemissza Péter XVI. századi ráolvasásaiban azt írja, hogy az az út, amelyiken a betegség jár: regös nagy út, regös régi nagy út, ami a betegség bűvös, varázslatos útjára vonatkozik. A
reg
tehát rokonértelmű kifejezése annak a fogalomnak, amit a török jövevényszók: a
bű
és
báj
s összetételük, a
bű-báj
jelöltek meg. A
reg
szót megőrizték egyes, a betegségekkel kapcsolatos szavak és szólások. Somogyban rögben döglik meg a birka, a Balaton vidékén a rögényes jelentése
"nyavalygós, beteges"
. Gyakoriak az ilyen átkozódások:
Reg fusson el! Reg fussa el a dógod!
Az ilyen kifejezések eredetileg bűbájossággal felidézett betegség, kóros állapot megjelölői lehettek. Ezen kívül varázslásra utal a

"Haj regő rejtem!"
is, ami Vikár Béla és Pais Dezső szerint "énekbe varázsolom" jelentéssel bír.

A néprajzi kutatások idejében (XIX-XX. század) már csupán a karácsony környéki varázslásra terjedt ki tevékenységük a regösöknek, az Árpádok és Anjouk idejében azonban még nagyobb szerepük lehetett. 1219-ben az udvarnokok közt olvasunk egy *Regus* nevűt, egy 1347-i oklevél pedig pontosan meg is mondja, hogy a királyi mulattatókat
regus
-nek nevezik. Ekkor ugyanis a vallásos tevékenység és a mulattató játék még nem különült el egymástól.

Torkos Sándor azt írja 1860-ban a Magyar Nyelvészetben, A regölés Zala megyében c. cikkében, hogy karácsony másnapján (dec. 25.) Szt. István napján estefelé fiúkból álló csoport járja a falut, minden házhoz betérnek, s a következőket mondják: *"Megjöttek szegény Szent István szolgái hideg, havas országból, elfagyott kinek füle, kinek lába, a kentek adományából akarjuk meggyógyítani. Mondjuk-e vagy nyomjuk?"*
-A házbeliek válasza rendszerint az, hogy mondják. Akkor belépnek a szobába és énekelnek. Az ének után a regősök adományt kapnak. A lányos házaknál különösen szívesen látják őket, mert úgy tartják, hogy az a leány, akit a regősök valamelyik legénnyel együtt emlegetnek, a farsangban férjhez megy, mégpedig a regösénekben említett legényhez. Nyilvánvalóan ebből a szokásból ered a mondás, hogy elregélték őket.

A zalaszentgyörgyi hagyományból tudjuk, hogy karácsony első napján kezdik a regölést. A XIX. században még házas emberek is regöltek. A regösök közül egyet bikának, egyet macskának, a harmadikat malacnak nevezik. A bika láncos bottal, a macska nyárssal jár, a malac nyakában tarisznya van. A nyársra és a tarisznyába kerül az ajándék, mellyel ha elégedetlenek a regösök, az általuk formált állat hangjával adják elégedetlenségüket a gazda tudtára. Némelyik faluban csikós, illetve medve is lehet a regös neve. Hangszereikkel (láncos bot, dob, fazék, doromb, szötyök-köcsögduda, furulya, tárogató, síp) mindig lármát csapnak. Az udvarhelyi Kénos és Lókod falujában 15-30 legény és más csoportokban ugyanennyi házasember vesz részt a regölésben. A regélés az új házasoknál történik, s a legények a házasemberek előtt járnak. Sokat nem ülnek egy helyen, nehogy a házasemberek csapata valahol utolérje őket, mert azt szégyennek tartják.

Porka havak hulladoznak
Nyúlak, rókák jácadoznak
Bényomozók a faluba
Sándor Ferenc udvarára

Ott találánk rakott házat
Abba látánk vetött ágyat
Abba fekszik jámbor gazda
Belől fekszik gyënge hőgye
Közből fekszik páris gyermëk
Sërkentgeti apját, annyát
Kejj fëlapám, kejj fël anyám,
Mett eljöttek a regesek
Régi törvény nagy rőtt ökör
Annak fele regesëké
Hátán által hatvan kolbász
Annak fele regesëké
Szarva teli sült pereccel
Annak fele regesëké
Farka bojtyán egy kossó sër
Annak fele regesëké
Füle teli apró pénzzel
A maraggyon a gazdának
Kődökibe köböl komló
A maraggyon a gazdának [az asszonnak]
Fara teli magyaróval
A maraggyon gyermëkëknek
Béeresztesz jámbor gazda?
Ha nem eresztessz se bánnyuk
Kikötözzük az ajtódot
Benn pisilel, benn kakálól.

(Kénos, egykori Udvarhely megye)

A film a Néprajzi Múzeum tulajdona. A teljes film megtekinthető ITT .

A Néprajzi Múzeum Mozgóképtárának több mint 100 filmje elérhető a Múzeum publikus adatbázisában ITT .

Irodalom:

Tátrai Zsuzsanna: December 26. Karácsony, István napja, In: Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság (főszerk: Dömötör Tekla), 1990. 250-257.

Dömötör Tekla: Regölés, In: Magyar Néprajzi Lexikon 4. (Főszerk: Ortutay Gyula), Budapest, 1981. 329.

Ujváry Zoltán: Népszokások és színjátékok, Folklór és etnográfia 2. Debrecen, 1979. 102-107.

Viski Károly: Regölés. In. Magyarság néprajza III. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1941. 316.